

TREČIOJO LIETUVOS STATUTO PRATARMĖ LDK LUOMAMS

Visiems luomams visoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Leonas Sapiega

[...]

Protingi žmonės visais laikais yra pastebėję, kad kiekvienos valstybės doram žmogui nėra nieko brangesnio už laisvę, o nelaisve jis taip bjaurisi, kad nuo jos ginasi ne tik savo turtais, bet ir aukodamas gyvybę. Dėl to dori žmonės, stodami prieš bet kurį priešą, nesigaili nei savo turto, nei gyvybės, kad tik nepakliūtų į žiaurios priešų jungą ir, netekę laisvės, nebūtų priversti pagal pavergėjo valią ir norą kaip vergai gyventi. Tačiau to irgi būtų maža, jei žmogus, apsisaugojęs nuo išorinio priešų, būtų priverstas kentėti nuo savųjų prispaudėjų. Todėl šie žabokliai, arba žąslai, yra išrasti, kad kiekvienas akiplėša būtų pažabotas, kad jis, bijodamas teisės, nuo bet kokios savivalės susilaikytų, kad negalėtų niekinti ir engti mažesnio ir silpnesnio; užtat teisyne yra sudarytas, kad galingas ir turtingas nesavavaliautų, nes, kaip yra pasakęs Ciceronas, teisė vergais esame dėl to, kad galėtume naudotis laisve. Ir jeigu doram žmogui nėra nieko malonesnio, kaip, saugiai savo tėvynėje gyvenant, nesibijoti, kad jo gerą vardą kas nors suters arba jo kūną ir sveikatą sužalos, ar jo nuosavybę pažeis, už tai ne kam kitam, o tik teisynei jis turi būti dėkingas, nes nuo bet kokio pasikėsimo saugomas teisė sau ramiai gyvena ir jokios savivalės, šmeižto ar skriaudos nepatiria. Tad visų teisyne pasaulyje paskirtis ir prigimtis yra ir turi būti tokia, kad niekieno geras vardas, sveikata ir turtas būtų nepaliečiami ir kad niekas jokio nuostolio nepatirtų. Tokia tad ir yra mūsų laisvė, kuria mes tarp kitų krikščioniškų tautų didžiuojamės, kad valdovo, kuris pagal savo valią, o ne pagal mūsų teises viešpatautų, neturime ir kad ramiu gyvenimu bei savo turtu, kaip ir savo geru vardu, laisvai naudojame. Ir jei kas nors mus šiuose trijuose dalykuose kuriuo nors būdu nuskriausti įsigeistų ir pagal savo nuožiūrą, o ne pagal mūsų teisyne, siektų virš mūsų iškilti, tasai ne mūsų valdovas, o mūsų teisė ir laisvės laužytojas būtų, mes gi jo vergais turėtume tapti. Ir už tai nuolankiai turime dėkoti Viešpačiui Dievui, kad, jų mylistoms karaliams bei didiesiems kunigaikščiams, mūsų valdovams, viešpataujant, šitokią valdžią ir laisvę savo rankose turime, o patys nustatydami ir kurdami savo teises visur, kiek tai įmanoma, savo laisvę saugome, nes ne tik kaimynas ir eilinis mūsų tėvynės pilietis, bet ir pats valdovas, mūsų ponas, jokios kitos valdžios mums negali turėti, kaip tik tą, kurią jam leidžia teisė. Todėl, turėdamas savo rankose tokią gėrybę, kurios už jokių pinigų negalima nupirkti, kiekvienas doras žmogus privalo gerai ją pažinti, o pažindamas – pats save ir savo įgeidžius valdyti bei pagal rašytinį teisyne elgtis ir nieko neskriausti, o jeigu pats kieno nors būtų skriaudžiamas, turi žinoti, kur dėl savo skriaudos užtarimo ir pagalbos ieškoti. Panašiai kaip vienas Romos senatorius kad nubaudė kitą už tai, kad tas nežinojo savo tėvynės teisyne, taip turėtų būti smerkiamas kiekvienas pilietis, kuris, girdamasis savo laisve, savųjų teisių, kuriomis tą savo laisvę turi apsaugotą, nenorėtų pažinti ir suprasti. Ir jeigu kiekvienai tautai gėda savo teisių nežinoti, tai juo labiau mums, kurie ne kuria nors svetima, o sava kalba turime sudarytą teisyne ir todėl kiekvienu metu galime žinoti, ko mums bet kuriai skriaudai atremti reikia. Ligi šiol buvo dar ir tas nemažas sunkumas, kad ne kiekvienas galėjo turėti Statutą dėl sunkaus ir ilgo perrašinėjimo, tačiau, ir šiame reikale ateidamas pagalbon kiekvienam piliečiui bei tarnaudamas valstybės gerovei, ryžausi, negailėdamas lėšų nei triūso, šį veikalą išspausdinti, kad šitaip kiekvienam būtų užtikrintas patogesnis ir lengvesnis kelias teisei pažinti. Dabar, kai jau kiekvienas, jei tik panorės, galės Statutą savo rankose turėti, prašau:

teikitės, Gerbiamieji, šį veikalą maloniai iš manęs priimti, o turėdami savo laisves, užtikrintas teisyne, žiūrėkite, kad rinktumėt į teismus bei tribunolus ne tik gerus, nuodugniai mūsų teisę išmanančius, bet ir dievobaimingus bei dorovingus žmones, kurie ne savanaudiškai ir artimojo skriaudai, ne savo gobšumui patenkinti ir dovanoms gauti teisę klastotų, o tiesiu keliu eidami, šventosios teisybės ir tiesos sargyboje stovėtų ir tą laisvę, kuria visi džiaugiamės, mums nepaliestą išsaugotų. Su tuo jūsų malonei ir broliškai meilei atsiduodu.

Iš rusėnų kalbos vertė Vladas Abramavičius